

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Amar A., Arroyo B.E. & Bretagnolle V. 2000. Post-fledging dependence and dispersal in hatched and wild Montagu's Harriers *Circus pygargus*. Ibis 142: 21-28.

Rekening houdend met datum van uitkomen was er geen significant verschil in de duur van de afhankelijkheidsperiode na het uitvliegen tussen wilde en door mensen opgevoede en losgelaten Grauwe Kieken. Door mensen grootgebrachte vogels werden vaker op de loslaatplaats waargenomen dan wilde vliegvlugge jongen bij hun geboorteplaats, vermoedelijk omdat de eerste categorie een betere conditie had op het moment van loslaten. Bovendien bleek dat hoe langer de vogels in gevangenschap hadden gezeten (afkomstig van broedsels in graanvelden die op het punt stonden te worden vernield door oogstmachines), hoe beter hun conditie werd. Hoe slechter de conditie, hoe langer de periode van afhankelijkheid na het 'uitvliegen'.

van der Bent G. 1999. Sperwers vinden een gedekte tafel midden op de Noordzee. Vogeljaar 47: 218-219.

Beschrijft de aanwezigheid van twee juveniele Sperwers aan boord van kotters op de Noordzee (220 km van het dichtstbijzijnde vasteland), die op hun gemak konden leven van de zang- en watervogels die uitgeput aan boord kwamen. Ze bleven minstens 5 dagen.

Biemans J. 1999. Van overige nestkastlokaties. Slechtvalk Nieuwsbrief 5(2): 2-3.

Aanwezigheid van Slechtvalken in 1999 op plekken waar nestkasten zijn opgehangen, waaronder Noord-Holland (gemelde broedgeval in Dutch Birding wordt naar het rijk der fabelen verwezen), Zuid-Holland (adult mannetje in juni), op twee plaatsen in Zeeland (centrale Borssele, echter niet bij DOW Chemical) en rond de Markiezaat.

Bijlsma R.G. 1997 (verschenen 1999). Honey Buzzards in Ghana: age, sex, behaviour and habitat choice. Journal of African Raptor Biology 12: 9-13.

In december 1996 werden tijdens een trip van 2200 km in Ghana 3 adulte mannetjes, 2 adulte vrouwtjes en 2 juveniele Wespensdieven waargenomen. Van de adulte vogels werd het ruistadium genoteerd, hun habitatkeus (erg breed, van primair regenwoud tot gedegenereerd secundair bos en plantages) en gedrag (halfslachtige vlindervlucht gezien).

Brown B.T., Mills G.S., Powels C., Russell W.A., Therres G.D. & Pottie J.J. 1999. The influence of weapons-testing noise on Bald Eagle behavior. J. Raptor Res. 33: 227-232.

Het gros van de rustende en nestelende Witkoparenden lieten in de twee seconden na knallawaai geen activiteiten zien. De meest voorkomende reactie, indien er reactie kwam, was het draaien van de kop. Broedsucces en jongenaanwas in gebieden met en zonder oefeningen liepen niet uiteen.

Carter I., McQuaid M., Snell N. & Stevens P. 1999. The Red Kite (*Milvus milvus*) reintroduction project: modeling the impact of translocating Kite young within England. J. Raptor Res. 33: 251-254.

Deterministisch model om te becijferen hoe snel het reïntroductie-project voor Rode Wouwen in Engeland tot succes kan leiden. Geen rekening gehouden met dichtheidsafhankelijke effecten en stochastische variabelen. Daarom van beperkte betekenis.

van Diepenbeek M.A.J. 1999. Veldgids diersporen. KNNV Uitgeverij, Utrecht. ISBN 90 5011 114 9. Gebonden, 404 pp. f59.95.

Er zijn talloos veel sporengidsen in omloop, meestal in vertaling. Deze gids is van een andere orde. Geschreven door een Nederlandse deskundige, gebaseerd op jarenlang onderzoek in Nederland en West-en Midden-Europa (het beschreven gebied in deze gids), gedocumenteerd door zelfgemaakte

foto's en van prachtige tekeningen voorzien door Peter Twisk. Een huzarenkarwei. Hoewel de nadruk ligt op zoogdieren (83 soorten) en vogels (103), worden amfibieën, reptielen en insecten niet vergeten. Het gaat om zeer uiteenlopende sporen, zoals pootafdrukken, uitwerpselen, vaatresten, veeg-, krab- en wroetsporen, haren, veren, nesten, braakballen en wat niet al. Dit alles netjes geordend, vaak samengevat in tabellen (maten) en helder omschreven in korte teksten per soort(groep). Per soort/onderwerp worden bovendien potentiële verwarring met andere gelijkende zaken aangestipt, erg handig voor de beginners. Hier en daar zijn de foto's wat klein en donker afgedrukt, maar dat wordt weer gecompenseerd door het grote aantal platen. Het is een oorspronkelijke gids, en alleen al daarom te prefereren boven vertalingen. Het past goed in een ruime jaszak. Het stevige bindwerk staat ruig gebruik toe.

Eggenhuizen E. & Breek K. 1999. Leeftijdsherkenning bij Buizerd en Ruigpootbuizerd aan de hand van slagpenrui. Op Het Vinkentouw 90: 6-14.

Dode of gevangen Buizerds zijn op leeftijd te brengen door te kijken naar het ruistadium van de slagpenen. Tot drie generaties kunnen volgens de auteurs worden onderscheiden (volgens anderen twee), waarbij de tijd van het jaar en de verdeling van al dan niet geruide veren over de vleugel een goede indicatie zijn voor onderscheid naar vogels in hun eerste, tweede of >tweede winterkleed. Een eenvoudige dichotome sleutel helpt het onderscheid snel te maken. Op mogelijke valkuilen wordt nader ingegaan. Geslachtskenmerken zijn niet boven water gekomen, behalve bij extreme vogels (<375 mm vleugellengte = man, >410 mm = vrouw). Ruigpoten zijn makkelijk op sekse te determineren met behulp van het staartpatroon. Bovendien geldt: <425 mm vleugel en <24.5 mm achternagel = man, >435 mm vleugel en >24.5 mm achternagel = vrouw.

Fleer K. & Thomas T. 1999. Rekordverdächtig lange Brutzeit in RE 4. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1999: 9.

Ononderbroken broeden van vrouwtje Slechtvalk op niet-uitkomend 4-legsel gedurende 151 dagen, van 8 maart tot en met 5 augustus. Geen jongenontwikkeling in de eieren.

Fletcher Jr. R.J., McKinney S.T. & Bock C.E. 1999. Effects of recreational trails on wintering diurnal raptors along riparian corridors in a Colorado grassland. J. Raptor Res. 33: 233-239.

De soortenrijkdom aan roofvogels was groter in de controle-plots (vergeleken met studieplots met een variërend aantal recreatiepaden). Roofvogels in recreatiegebieden zaten op grotere afstanden van een pad dan in de controle-plots. Sowieso was het zitpostengebruik groter in controle-plots dan in de recreatieplots. De resultaten suggereren een effect van recreatie op het habitatgebruik van dagroofvogels.

Forero M.G., Donazar J.A., Blas J. & Hiraldo F. 1999. Causes and consequences of territory change and breeding dispersal distance in the black kite. Ecology 80: 1298-1310.

Onderzoek aan individueel gemarkeerde Zwarte Wouwen in Zuid-Spanje in 1989-96 liet sterke trouw aan broedplaats zien: mannetjes keerden in 83% van de gevallen terug naar de oude broedplaats, vrouwtjes in 90% van de gevallen. Kans op verplaatsing was het grootst na het mislukken van een broedsel of verlies van de partner. Lage-kwaliteit territoria (gemeten naar broedsucces) werden het vaakst verlaten. Vrouwtjes ouder dan 8 jaar verplaatsen zich nog maar zelden.

Frey H., Schaden G., Bijleveld van Lexmond M. (eds.) 1999. Bearded Vulture Annual Report 1998. Foundation for the Conservation of the Bearded Vulture (F.C.B.V.), Wassenaar. Te bestellen: Institute of Parasitology and Zoology, Veterinary Medical University of Vienna, Josef Baumanngasse 1, A-1210 Wien, Austria, tegen de prijs van ATS 100.-. A-formaat, 95 pp. Voor de herintroductie van de Lammergier in de Alpen worden kosten noch moeite gespaard. Om een indruk te geven: tot nu toe werd ongeveer 2.3 miljoen Euro in het project gepompt. Sinds 1986 zijn 80 Lammergieren in de Alpen losgelaten. In 1998 vlogen er naar schatting nog 60 rond. In dit

overzicht wordt het welvaren van vrijvliegende en gevangenschapsvogels nader gespecificeerd. De vogels zijn deels individueel herkenbaar aan wit-gemaakte velden in de vleugels (elke vogel op een andere plek), waardoor vrij nauwkeurig is bij te houden wie zich waar bevindt. Het rapport is zeer gedetailleerd en is daarmee een schatkamer. Verder wordt uitgebreid ingegaan op de monitoring van de vogels en paren (inclusief broedgegevens), waaronder de vogels die in Nederland opdoken (inmiddels al drie, de sukkels) en home ranges van vrijvliegende beesten. De status van autochtone populaties komt ook aan de orde, o.a. voor de Pyreneeën, Griekenland, Kreta, de Kaukasus en Georgië.

Fuhs B. 1999. Umweltfrevel - Gelege bedrohter Vogelarten geraubt. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1999: 22-23.

Tijdens een landdekkende razzia nam justitie in Duitsland 35.000 uitgeblazen eieren in beslag, waaronder forse aantallen van zeer bedreigde soorten die met enorme geldsommen de afgelopen decennia in bescherming waren genomen. Op grond van correspondentie en boekhoudingen viel nu te reconstrueren waaraan raadselachtige verdwijningen (bijvoorbeeld van Grote Trap, Zeearend en Visarend) te wijten waren. Het betrof een wereldwijd netwerk, waaronder een leraar uit de voormalige DDR met 7200 eieren; deze pipo noemde zichzelf 'actief ornitholoog en vogelbeschermmer'.

Herkert J.R., Simpson S.A., Westemeier R.L., Esker T.L. & Walk J.W. 1999. Response of Northern harriers and Short-eared Owls to grassland management in Illinois. J. Wildl. Manage. 63: 517-523.

Blauwe Kiekendieven broedden bij voorkeur in graslanden die de voorafgaande 12 maanden niet actief waren beheerd. Braakliggend grasland is een belangrijke nesthabitat voor deze soort.

Hoffmann J. 1999. Gleitaar (*Elanus caeruleus*) bei Struckum, Kreis Nordfriesland. Corax 17: 361-362.

Waarneming van Grijze Wouw op 23 april 1996 in Noord-Duitsland.

Isselbacher K. & Isselbacher T. 1999. Brutergebnisse des Wanderfalken im nördlichen Rheinland-Pfalz. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1999: 7.

In 1997-99 resp. 12, 18 en 20 paren, met resp. 25, 22 en 35 uitgevlogen jongen (bij resp. 10, 9 en 15 succesvolle paren).

Jaeger K. & Wegner P. 1999. Die Pestizidbelastung von Wanderfalken-Resteiern aus unserem Arbeitsgebiet - eine kurze Information. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1999: 16-17.

Gebaseerd op 17 eieren uit 1992-98: alleen hoge PCB-waarden, rest zit onder kritische grens (o.a. HCB, Lindaan, cis-HCE, DDE).

Jenkins A.R. & Avery G.M. 1999. Diets of breeding Peregrine and Lanner Falcons in South Africa. J. Raptor Res. 33: 190-206.

Menu van Lanner- en Slechtvalken broedend in hetzelfde gebied overlapt met 35%. Lanners jaagden meer in open land, Slechtvalken in de buurt van bos en kliffen.

Kenward R.E., Marcström V. & Karlbom M. 1999. Demographic estimates from radio-tagging: models of age-specific survival and breeding in the goshawk. J. Anim. Ecol. 68: 1020-1033.

In 1980-87 werden op Gotland 318 Haviken van een zendertje voorzien. Vergeleken met de overleving van geringde jongen bleek het aanbrengen van zendertjes geen nadelig effect te hebben op de overlevingskansen. Ringterugmeldingen overschatten echter de sterfte veroorzaakt door mensen. Gezenderde mannetjes hadden een lagere overlevingskans tot het eerstvolgende voorjaar dan vrouwtjes; samengenomen was hun overleving echter beter dan berekend op grond van

terugmeldingen van geringde vogels. Geen van de eerstejaars vogels ging tot nestbouw of eileg over. Slechts 8% van de gezenderde vrouwtjes produceerde in hun tweede levensjaar eieren, tegen 47% van de oudere vrouwtjes. 70% van de tweedejaars mannetjes was actief in eiproducerende paren, evenveel als oudere mannetjes.

van Kleef H. & Bustamente J. 1999. First recorded polygynous mating in the Red Kite (*Milvus milvus*). J. Raptor Res. 33: 254-257.

Mannetje Rode Wouw hield er in 1996 en 1997 twee vrouwtjes op na, copuleerde daarmee en hielp (in 1997) met beide vrouwtjes. In de jongenfase beperkte hij zijn hulp tot één vrouwtje; het andere vrouwtje bracht het jong in haar eentje groot. Niet eerder vastgesteld bij Rode Wouw.

Koivula M. & Viitala J. 1999. Rough-legged Buzzards use vole scent marks to assess hunting areas. J. Avian Biol. 30: 329-332.

Poep- en piessporen van woelmuizen zijn zichtbaar in UV-licht. Tijdens experimenten in Finland bleken Ruigpootbuiszeters vaker in plots te jagen met dergelijke sporen te jagen dan in plots zonder sporen.

de Kraker K. & Dirks P. 1999. Broedgeval van Blauwe Kiekendief op de Hompelvoet in 1999. Sterna 44: 72-73.

Alarmerend vrouwtje, drie vliegvlugge jongen waargenomen van 17-22 juli (eerste jong op 9 juli); vrouw met 1 jong tot in augustus ter plekke, adulte man op 23 juli voor het laatst gezien.

Kronbach D. 1999. Spätes Ausfliegsdatum beim Turmfalken (*Falco tinnunculus*) in Sachsen. Mitt. Ver. Sächs. Ornithol. 8: 422-423.

Vijf jonge Torenvalken vlogen tussen 29 augustus en 2 september uit; teruggerekend zou dat een legbegin van 25 juni betekenen. Inderdaad, zeer laat. Sluiten tweede broedsel niet uit, maar geen aanwijzingen ervoor.

Lindner M. & Fruhen M. 1999. Erfolgreiche Falkenbruten im Hochsauerlandkreis in enger Nachbarschaft zum Uhu. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1999: 13-15.

Twee Slechtvalken broedden succesvol op 50-60 en 40 m afstand van een Oehoe. Beide echter maar 2 eieren, en 1 jong vliegvlug. Normaliter gaan Slechtvalken niet tot broeden over als een rotswand is bezet door een Oehoe, of anders worden zijzelf of hun jongen opgevreten.

Mammen U. & Stubbe M. 1999. Jahresbericht 1997 zum Monitoring Greifvögel und Eulen Europas. Jahresber. Monitoring Greifvögel Eulen Europas 10: 1-94. ISSN 0948-6879. Aanvragen: M. Stubbe, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Institut für Zoologie des Fachbereiches Biologie, Domplatz 4, PF 8, D-06099 Halle.

Overzicht van trends en broedresultaten van roofvogels en uilen in 242 plots in geheel West- en Oost-Europa (van Engeland tot en met Oekraïne en de Baltische Staten). In grafieken worden trends en broedsucces van Duitse roofvogels en uilen weergegeven, veelal over 1986-97. Moeilijk te interpreteren, omdat onduidelijk is of de werkwijze in de verschillende plots gestandaardiseerd is. Geldt te meer daar onderscheid wordt gemaakt in succesvolle en niet-succesvolle paren. Niettemin een mooi initiatief om roofvogelwerk op Europees niveau bijeen te brengen.

Mizera T. 1999. Bielik. Seria 'Monografie Przyrodnicze' 4. Wydawnictwo Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin. 195 pp. ISBN 83-87846-04-X. Prijs \$15.-.

Deze Poolse monografie over de Zeearend behandelt algemene aspecten van de biologie en het voorkomen in Europa. Deze secties bevatten weinig nieuws. De specifiek Poolse situatie is interessanter, met aandacht voor ontwikkeling van de populatie (zowel broedvogel als wintergast), nestplaatskeuze (dichtstzijnde nesten slechts 280 m uit elkaar, waarbij de paren oogcontact hadden), broedbiologie (legbegin, broedselgrootte), voedselkeus en bedreigingen. De belangrijkste Poolse overwinteringsgebieden liggen in de delta van de Odra (175 ex.), in het waterbekken waar

Warta en Odra samenkomen (75 ex.) en in het centrale gedeelte van de Vistula (100 ex.). Rond nesten wordt standaard een beschermingszone van 200-500 m aangehouden, waarbinnen geen menselijke activiteiten mogen plaatsvinden. Daarnaast worden kunstnesten verstrekt, wordt 's winters bijgevoerd, zijn hoogspanningsleidingen aangepast en worden gewonde en uitgeputte vogels opgelapt en losgelaten. Het boek is in het Pools en bevat een Duitse en Engelse samenvatting. Tabellen en figuren zijn niet Engels ondertiteld, maar uit de samenvatting valt op te maken wat wordt bedoeld. De Engelse samenvatting (redactioneel gewijzigd) is ook te vinden in de Newsletter van World Working Group on Birds of Prey and Owls (27/28: 22-25, 1999).

Montier D.J. 2000. Male Eurasian Sparrowhawk waiting for prey to become accessible. Brit. Birds 93: 39-43.

Sperwer wacht half uur bij bosje op tevoorschijn komen van potentiële prooi die daar dekking had gezocht. Schrijver is verbaasd, maar deze sperwertruc behoort tot het normale jachtrepertoire (en werkt vaak, zoals in beschreven geval).

Morris S.J. & Rollie C.J. 2000. Golden Eagles apparently laying at roost sites. Brit. Birds 93: 41-42.

Mogelijk vanwege plaatsing van camera's bij 2 nesten van Seenarend legde een paar een ei op de roestplaats (waar niets van terecht kwam).

Newton I., Dale L. & Little B. 1999. Trends in organochlorine and mercurial compounds in the eggs of British Merlins *Falco columbarius*. Bird Study 46: 356-362.

Analyse van 630 eieren van Smellekens, verzameld in 1967-97, lieten een duidelijke daling van DDE en HEOD zien (beide pesticiden waren verantwoordelijk voor vermindering van de eischaaldikte, en dus voor de achteruitgang van Smellekens in de jaren zeventig), plaatselijk een daling van het PCB-niveau (echter niet op andere plekken) en een daling van het kwikniveau in 1978-85, maar een stijging nadien. De sterke daling van het pesticidenniveau resulteerde in een stijging van het aantal broedende paren tussen 1983-84 en 1993-94.

Nielsen J.T. & Drachmann J. 1999. Development and productivity in a Danish Goshawk *Accipiter gentilis* population. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 93: 153-161.

Studie in 8 deelgebieden van 55-782 km² (1.6-23.6% bos) in Vendsyssel, Denemarken, in 1977-97. Dichtheid per deelgebied varieerde van 0.12-0.55 paren/100 ha bos, het percentage succesvolle nesten van 55.8-71.7%, het gemiddelde jongental/nest (inclusief mislukte) van 1.36-1.93 (gebaseerd op 1080 nesten; voor alleen de succesvolle was dat 2.58) en het percentage broedende vrouwtjes in eerstejaars klee van 7.9-37.5%. De aantalsontwikkeling over de gebieden tezamen was over de 21 jaar positief: van 31 naar maximaal 72 broedparen. Het broedsucces varieerde naar gelang regio en jaar. Net als in Nederland leek de soort in de jaren tachtig een afvlakkende populatie te krijgen, maar de groei ging door tot halverwege in de jaren negentig. Er lijkt een 4-5-jarige cyclus in jongenoutput te zijn in Denemarken, en een 10-jarige populatiecyclus.

Nielsen O.K. 1999. Gyrfalcon predation on ptarmigan: numerical and functional responses. J. Anim. Ecol. 68: 1034-1050.

Een populatie Giervalken werd op IJsland gevolgd in 1981-97. In deze periode kende de populatie sneeuwhoenders een volledige 10-jaars cyclus (variatie in aantallen met een factor 4.3). De valken volgden deze cyclus met een vertraging van 2 jaar. De hoenders waren te allen tijde een belangrijke prooi van de valken, maar de invloed van de valken was het grootst tijdens de daling en het laagtepunt van de cyclus. Valkenpredatie zorgde ervoor dat de hoenderstand langer laag bleef tijdens het dieptepunt in de cyclus.

O'Toole L.T., Kennedy P.L., Knight R.L. & McEwen L.C. 1999. Postfledging behavior of Golden Eagles. *Wilson Bull.* 111: 472-477.

De auteurs veronderstelden dat de langdurige ouderlijke zorg voor jongen, het asynchrone uitkomen van de eieren en het voorkomen van siblicide bij jonge Steenarenden zou kunnen resulteren in conflicten tussen jongen onderling en tussen jongen en hun ouders na het uitvliegen. Dit werd in Noord-Dakota onderzocht aan gezenderde jongen. Uit de veldwaarnemingen bleek geen agressie.

Schrack M. & Döring N. 1999. Zum Brutvorkommen von Greifvögeln, Eulen und Krähenvögeln in der Feldlandschaft nördlich von Dresden. *Mitt. Ver. Sächs. Ornithol.* 8: 401-408.

Karteringen in 1981-82 vergeleken met 1994-95: door landschapsveranderingen namen Torenvalk en Rode Wouw toe, kraaien en eksters bleven gelijk (jachtstop in 1990 resulteerde niet in toename).

Sergio F. & Bogliani G. 1999. Eurasian Hobby density, nest area occupancy, diet, and productivity in relation to intensive agriculture. *Condor* 101: 806-817.

Onderzoek naar Boomvalken in de Povalakte in Noord-Italië (broeden in aanplantingen van populier). Vijf % mislukte door kap van de nestboom, en nog eens 4% door verstoring i.v.m. houtkap. Met vorderend seizoen verminderde de jongenproductie. Bezetting van broedplaatsen was positief gecorreleerd met succesvol broeden aldaar in eerdere jaren. Gierzwaluwen en mussen vormden de belangrijkste prooi-soorten.

Sergio F. & Boto A. 1999. Nest dispersion, diet, and breeding success of Black Kites (*Milvus migrans*) in the Italian Pre-Alps. *J. Raptor Res.* 33: 207-217.

Hoofdvoedsel van Italiaanse Zwarte Wouwen bestond uit vis en vogels, maar broedsucces was erg laag om onbekende redenen.

Smallwood J.A., Natale C., Steenhof K., Meetz M., Marti C.D., Melvin R.J., Bortolotti G.R., Robertson R., Robertson S., Shuford W.R., Lindemann S.A. & Tornwall B. 1999. Clinal variation in the juvenile plumage of American Kestrels. *J. Field. Ornithol.* 70: 425-435.

Mannelijke Amerikaanse Torenvalken hadden minder bandering op de stuit- en bovenstaartdekveren naarmate ze zuidelijker in de USA voorkwamen, volgens de auteurs een aanpassing aan het warmere klimaat.

Smeets J. 1999. Slechtvalk "B6" neergeschoten. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 5(2): 3.

Het in Duitsland neergeschoten en in Nederland geboren vrouwtje Slechtvalk werd op 12 oktober losgelaten in het Maasplassengebied. A jong mannetje werd in België geschoten, en eveneens losgelaten na succesvol te zijn opgelapt. Deze afschotfrequentie geeft te denken!

Solonen T., Lodemius M. & Tulisalo E. 1999. Metal levels of feathers in birds of various food chains in southern Finland. *Ornis Fennica* 76: 25-32.

De metalen Al, Cu, Zn, Cd en Pb werden het meest gevonden in primaire consumenten als Tamme duiven. Onder de secundaire consumenten was verontreiniging met metalen het hoogst bij de muizeneters als Buizerd en Bosuil, intermediair bij de vogeleters Havik en Sperwer en het laagst bij visterers als Visarend.

Stubbe M. & Stubbe A. 1998. Der Feldhamster (*Cricetus cricetus* L.) als Beute von Mensch und Tier sowie seine Bedeutung für das Ökosystem. In: Stubbe M. & Stubbe A. (red.), *Ökologie und Schutz des Feldhamsters*: 289-326. Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Halle/Saale.

In Oost-Europa is de hamster altijd een belangrijk prooidier van roofvogels geweest, in het bijzonder de Rode Wouw. Het aandeel hamsters in het menu van Rode Wouwen is echter gekelderd van 44% in 1957-67 naar 34% in 1982-89 en 8% in 1994-98. Zie daar de zegeningen van de moderne landbouw. Een belangwekkende publicatie die het recente onderzoek naar hamsters samenvat (inclusief een bijdrage uit Nederland).

Svensson S., Svensson M. & Tjernberg M. 1999. Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, supplement 31. Stockholm. 550 pp. ISBN 91-88124-18-5.

Lang verwacht en toch gekomen: de Zweedse broedvogelatlas (veldwerk gestart in 1972, doorlopend tot ver in de jaren tachtig). In gebonden mega-formaat, met prachtige foto's, uiterst gedetailleerde kaarten (verspreiding op 10x10 km-niveau, alleen in het noorden aanzienlijke hiaten), en informatieve teksten (voorkomen, broedbiotoop, historie, literatuur). Uit de tekst wordt niet duidelijk dat in het noorden van Zweden is overgestapt op kartering van de vakken 2H en 2C van elk atlasblok (de 'norrlands'-blokken, de rest dus niet, een noodzakelijke logistieke keuze, omdat er veel te weinig waarnemers waren om dat reusachtige gebied te dekken). In het noordelijke eenderde deel zijn toentertijd tegen kost en inwoning door Adjan de Jong en Marian de Boom gedurende een reeks van jaren talloze Nederlandse vogelaars naar Zweden gelokt om lege blokken te karteren; met deze import zijn grote gebieden aan de vergetelheid ontrukkt. Het is mooi te zien dat hun inspanningen dan toch nog mede hebben geresulteerd in zo'n mooi en informatief boek. Elke soort krijgt twee pagina's toegewezen, waarvan een kwart wordt ingenomen door een vierkleurenkaart (28 cm hoog!) waarop de broedzekerheid per blok is aangegeven van geel (mogelijk broedend) naar rood (zeker). Elke soort is vergezeld van een kleurenfoto, waaronder een groot aantal zeer fraaie. Van zeldzame soorten wordt de verspreiding met een arcering aangegeven (o.a. Giervalk, Laplanduil). Sommige soorten kregen ook een geïndexeerde trend (1975-98). Al met al een prestatie van belang, waarmee de Scandinavische missing link (atlassen van Noorwegen en Finland waren al geruime tijd voorhanden) succesvol is opgevuld. Een kleine handicap is het volledig ontbreken van een Engelse samenvatting, wat overigens geen enkel beletsel hoeft te zijn om deze reus onder de atlassen aan te schaffen.

Ullman M. 1999. Större skrikörn. Vår Fågelvärld 58(6-7): 49.

Overzicht van de waarnemingen van de Bastaardarend in Zweden over 1950-98: geen duidelijke lijn, met 1-14 ex./jaar. In 1965-75 iets talrijker dan ervoor en erna.

Vink A., Derks H.P. & Wiegant W.M. 1999. Slangenarenden op Hoge Veluwe in zomers van 1996-97. Dutch Birding 21: 264-266.

In 1996 2 ex. waargenomen op Hoge Veluwe, in 1997 1 ex. (eenzelfde als in 1996?). Uitgebreide kleedbeschrijvingen en foto's. Biologisch interessante gegevens helaas beroerd weergegeven: 'prooiomgeving' (hoe, wat voor prooi, was het wel een prooi, door wie gezien; was het geen prooiafnemen, agressie), 'regelmatig werd gezien dat slangen werden gevangen' (dat betekent dus met vaste regelmaat, maar hoe vaak echt gezien op hoeveel uur waarnemen, door wie gezien; hoeveel waarnemers kennen bovendien het verschil tussen slang en hazelworm), 'hoge dichtheid adder en gladde slang' (onzin, komen beide slechts zeer lokaal voor, bovendien: wat is hoge dichtheid?). Met een voedselbehoefte van dagelijks 300-350 g, en gemiddelde slanggewichten van 45 g voor gladde slang, 120 g voor adder en 150 g voor ringslang moet de aanwezigheid van deze vogels een enorme aanslag hebben betekend op de lokale slangenfauna.

Viñuela J. 1999. Sibling aggression, hatching asynchrony, and nestling mortality in the black kite (*Milvus migrans*). Behav. Ecol. Sociobiol. 45: 33-45.

Onderlinge agressie van jonge Zwarte Wouwen was het grootst in het vroege jongenstadium en in nesten waarin de jongen (experimenteel geregeld) synchroon uitkwamen. De kleinste jongen in asynchroon uitgekomen jongen binnen een nest liepen het vaakst ernstige verwondingen op door agressie. Onderlinge agressie was gerelateerd aan het voedselaanbod (vaker bij voedselschaarste). Kainisme werd het vaakst opgemerkt in nesten met asynchroon uitgekomen jongen. Vrouwtjes van de Zwarte Wouwen leken bij voorkeur de kleinste jongen te voeden, waardoor het effect van onderlinge agressie onder nestjongen iets werd gereduceerd.

Wegner P. 1999. Brutergergebnisse des Wanderfalken in Nordrhein-Westfalen. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1999: 4-6.

Het aantal paren bedroeg 22, 30 en 37 in resp. 1997-99, met in totaal resp. 24, 38 en 53 uitgevlogen jongen van resp. 8, 14 en 20 succesvolle paren. Per broedpaar details.

Wegner P. 1999. Erste Daten aus der Wanderfalken-Eier-Sammlung der AGW-NRW. Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1999: 15-17.

Eischaalindex van 29 eieren, verzameld in 1992-99, bedroeg 1.8487 en is daarmee volledig op het oude niveau.

Wegner P. 1999. Eignen sich Mauserfedern zur individuellen Erkennung beim Wanderfalken? Jahresbericht der Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen 1999: 19-20.

Individuele herkenning op grond van ruiveren is bij Slechtvalk veel moeilijker, zo niet onmogelijk, dan bij Havik en Sperwer. Handpen 10 is ongeschikt; opvallend verder dat H10 links sterk kan verschillen van H10 rechts.

Zwols H., Vos P., Noordervliet M. & ter Keurs W. 1999. Waardoor vestigde de Buizerd zich pas rond 1980 (weer) als broedvogel in Noord- en Zuid-Holland. Vogeljaar 47: 193-197.

Er is geen boomgroep meer in Nederland waar niet een Buizerd in broedt. De angst dat de soort Zuid-Holland bij toenemende verstoring zal verlaten is daarom ongegrond. De vraag is eerder: wanneer duiken de eerste Buizerds in de stad op? Hoe gek kan het nog worden? Overigens is er heel veel meer, en beter, materiaal beschikbaar over reproductiecijfers, legbegin en expansie van Buizerds. De kortlopende trends in dit rare artikel, 1965-80 en 1980-90, worden gedictieerd door lage aantallen (eerste periode, Utrecht), muizencycli en de enorme toename in 1988-90 (drie opeenvolgende muizenjaren); geen van deze facetten wordt enige aandacht geschonken. Bovendien is de vermeende verzadiging van de broedgebieden in Oost-Nederland rond 1980 nu al tot twee maal toe door nieuwe drastische toenames (1988-90 en 1966-99) onderuitgehaald. Niet voor niets is de Buizerd de meest succesvolle roofvogel van Nederland, met nu al 8.000-10.000 paren.

Sperwers (2 ♂♂, 1 ♀) op nest op begraafplaats 'Rust en vreugd' te Amsterdam, 30 juni 1999 (Nirk Zijlmans). *Three Sparrowhawk nestlings at cemetery 'Rust en vreugd' in Amsterdam, 30 June 1999.*